

prof. dr hab. Grzegorz Hańderek
Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach

Ocena pracy doktorskiej Pani mgr Karoliny Sroki

Karolina Sroka jest osobą łączącą praktykę twórczą z działalnością na rzecz budowania świadomości wokół tematów istotnych społecznie, co czyni najczęściej za pomocą ilustracji, publikacji, plakatów, identyfikacji wizualnej oraz alternatywnych form edukacji. Sroka lokuje swoje praktyki na polu „przeciwnika” – w systemowych placówkach różnego szczebla – z akademickim włącznie nie oszczędzając własnej Alma Mater – cieszyńskiej filii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, gdzie w Instytucie Sztuk Plastycznych od 2020 roku współtworzy Pracownię Komiksu i Sztuki Narracji.

Posiada w tym zakresie – potwierdzone w załączonej dokumentacji – bogate doświadczenie zawodowe, obejmujące działalność artystyczną, projektową i dydaktyczną. Jej zaangażowanie w pracę z dziećmi, młodzieżą i studentami, a także doświadczenie zdobyte w instytucjach artystycznych i nieartystycznych firmach, świadczy o wszechstronnych umiejętnościach oraz zdolności adaptacji, co nie jest bez znaczenia w tak specyficznym obszarze jakim jest polska edukacja.

Te doświadczenia Doktorantki jakimś cudem zachowują w tym nadmiarze uwagę do prostoty i szczerości przekazu kierowanego do dzieci, a w konsekwencji składają się na styl pracy jako nauczycielki m.in. w zakresie stosowanych, dostępnych form językowych i intuicyjnych sposobów komunikacji z młodymi odbiorcami sztuki. Autorka zwraca uwagę na jakość przekazu nie tylko w odniesieniu do treści, ale może przede wszystkim do relacji międzyludzkich, w tym współprzeżywania i wspólnej radości z procesu twórczego.

Jakość pracy Doktorantki potwierdzona została licznymi realizacjami podejmowanymi we współpracy z wieloma prestiżowymi instytucjami, by wspomnieć choćby takie jak Biuro Wystaw Artystycznych w Tarnowie, Narodowe Centrum Kultury w Warszawie, Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków oraz Zamek Sztuki i Przedsiębiorczości w Cieszynie.

Okoliczność sporządzenia recenzji każe również docenić dorobek wystawienniczy Karoliny Sroki, który daje obraz artystki dynamicznej, oddanej licznym projektom zarówno w kraju, jak i za granicą. Jej prace są regularnie eksponowane na prestiżowych wystawach i festiwalach, a także w ramach wydarzeń akademickich, co świadczy o jej szerokim spektrum zainteresowań oraz umiejętności adaptacji w różnych kontekstach artystycznych. Twórczość Sroki, pełna refleksji nad współczesnością, łączy w sobie estetyczną finezję z głębokim przekazem, co czyni ją wartościową postacią na polskiej i międzynarodowej scenie artystycznej.

Godna uwagi jest również aktywność Karoliny Sroki wymiarze międzynarodowym, m.in. poprzez w udział w takich wydarzeniach jak Uruguay Cartel Biennial Poster Festival w Urugwaju, La Culture Tel Aviv Illustration Week w Izraelu oraz FanZine Las Tetas w Santiago w Chile, podczas wystawy „That's us, Poland!” w Meksyku. Obecność na prestiżowych, międzynarodowych imprezach potwierdza uznanie szerokiego grona sympatyków i ekspertów.

W Polsce Karolina Sroka regularnie uczestniczy w wystawach organizowanych przez znaczące instytucje artystyczne, takie jak BWA w Tarnowie, gdzie jej prace były pokazywane m.in. podczas corocznych Salonów Wiosennych, czy Galeria Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu, gdzie uczestniczyła w licznych wystawach zbiorowych, m.in. podczas Międzynarodowego Festiwalu Projektowania Graficznego IDEOGRAFIA. Prace artystki były ponadto prezentowane w ramach pokazów towarzyszących prestiżowym konkursom, takim jak Biennale Plakatu Polskiego w Katowicach czy Eko-poster w Poznaniu.

—
Karolina Sroka jest obecna również w „obiegu” akademickim, czego dowodem są liczne inicjatywy, projekty i wystawy powiązane z działalnością Instytutu Sztuki Uniwersytetu Śląskiego. Regularnie włącza się w projekty prezentujące prace studentów i wykładowców, takie jak np. „deZintegracja” w Muzeum Regionalnym w Radomsku, „Ćwiczenia z przestrzeni” w Cieszynie oraz „Always on display” w Katowicach. Prowadzone przez nią warsztaty obejmują różne dziedziny sztuki – od grafiki, przez ilustrację, komiks, introligatorstwo, aż po edukację architektoniczną. Jednym z wyróżniających się aspektów działalności jest jej aktywność ukierunkowana na popularyzację dawnych technik drukarskich: warsztaty zecerskie, introligatorskie i graficzne prowadzone w Muzeum Drukarstwa w Cieszynie stanowią wyjątkową okazję do zapoznawania się z tradycyjnymi metodami składu, pracą z czcionkami oraz introligatorstwem. Doktorantka zorganizowała ponad 60 takich warsztatów, co świadczy o jej głębokim zaangażowaniu w edukację i popularyzację dawnych technik.

Karolina Sroka prowadzi także liczne warsztaty z zakresu edukacji architektonicznej. („Archi-przygody”), ilustracją i komiksem. Warsztaty takie jak „Skłonności do ostrości”, organizowane podczas Śląskiego Festiwalu Nauki, czy „Światy równoległe” podczas Dni Otwartych Instytutu Sztuki Uniwersytetu Śląskiego, łączą w sobie elementy zabawy, edukacji i kreatywności.

Warto tu wspomnieć również o projektach o charakterze społecznym. „Krótkie historie obrazkowe”, warsztaty komiksowe organizowane w Górkach Wielkich, poświęconych wyrównywaniu szans edukacyjnych dzieci z obszarów wiejskich. Dzięki wsparciu z grantów zewnętrznych, Sroka mogła dotrzeć do młodzieży z mniejszych miejscowości, rozwijając ich potencjał i kreatywność. „Superbohater” dla licealistów, czy „Superheroes” dedykowane międzynarodowym grupom doktorantów są dowodem na to, że Autorka potrafi dostosować treści warsztatowe do różnych grup wiekowych i poziomów zaawansowania, jednocześnie angażując uczestników w proces twórczy.

Oprócz działalności warsztatowej, Karolina Sroka regularnie bierze udział w konferencjach naukowych i szkoleniach, co świadczy o jej ciągłym rozwoju zawodowym. Udział w konferencjach takich jak „Wizualność – komunikacja – kultura”, czy „Popkultura – teksty, praktyki, interpretacje” potwierdzają jej zainteresowanie szeroko pojętą problematyką komunikacji wizualnej, projektowania graficznego i popkultury.

Rozległe i wszechstronne wykształcenie Karoliny Sroki, jak również bogate i zróżnicowane doświadczenie zawodowe, stanowiące solidne fundamenty merytoryczne jej działań projektowych i dydaktycznych jest w sposób oczywisty istotne dla jej rozwoju zawodowego i naukowego, ale przede wszystkim cenne jest ze względu na możliwość integrowania tych obszarów, jak również włączania ten proces odbiorców.

Praca doktorska Pani Karoliny Sroki w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie artystycznej sztuki pięknej i konserwacja dzieł sztuki zrealizowana została pod kierunkiem promotora dr. hab. Łukasza Klisia prof. UŚ. zatytułowana „Zeszyty sprawności wizualnej” to rodzaj przewodnika po świecie doświadczeń osób neuroróżnorodnych.

Dziś wiemy, że różnice w sposobie działania i w tym, jak się zachowujemy, są częścią noaturalnej zmienności w populacji ludzkiej. „Zeszyty...” nie są poradnikiem służącym pokonywaniu problemów. Ta praca wyrasta z niezgody na jakość systemu edukacji i bolesnej diagnozy stanu wiedzy w środowiskach związanych z edukacją, autorytatywnego i arbitralnego przenoszenia kulturowej normy ignorującej stan badań w tym zakresie. W tym kontekście może być znakomitym przewodnikiem na drodze włączania wykluczonych neuromniejśności do społeczeństwa. Drodze nie na skrót, ale mocno zindywidualizowanej, opartej na uważności „dydaktyce partnerstwa”. Doktorantka wyraźnie podkreśla perspektywę aktywnego praktyka, co

daje jej bardzo solidny fundament empiryczny do pracy nad projektem doktorskim, choć motywacja leży przede wszystkim w poczuciu odpowiedzialności za codzienną pracę z dziećmi. Zanim przyjrzymy się jej bliżej pracy doktorskiej Karoliny Sroki, jedno warto zauważyć i docenić na samym początku: Autorka traktuje odbiorcę serio, jest z nim w kontakcie, pozwala mu/jej się wypowiedzieć. Dzięki takiemu podejściu wciąga jego i nas w przestrzeń uważnego namysłu, opartego na prawie indywidualnego kontaktu, adekwatnych metod i elastycznego tempa. Jest więc przede wszystkim zaproszeniem do porzucenia skłonności kategoryzowania (stygmatyzacji) na rzecz wzmocnienia unikatowych cech naszych umysłów.

Ten artystyczno-edukacyjny projekt siłą rzeczy stawia sobie jednak również wiele ambitnych, celów społecznych, z których na pierwszym miejscu należy wymienić zwiększenie świadomości, nie tyle w zakresie ogólnej problematyki neuroróżnorodności, ale przede wszystkim konkretnych historii osób neuroróżnorodnych, co otwiera ścieżkę do porzucenia widzenia świata przez pryzmat deficytów, czy dysfunkcji. Ta praca to propozycja odejścia od tendencji do dzielenia naszych mózgów na „normalne” i „odstające od normy” na rzecz rozpoznania bogactwa ludzkiej neurorozwojowej różnorodności.

Dysertacja pisemna pisana z werwą, bardzo obrazowym, niehermetycznym, a zarazem precyzyjnym językiem ujawniająca dużą erudycję autorki (podobnie rzecz ma się zresztą z samą pracą doktorską) i świadomość, do kogo kieruje swój przekaz. Autorka umiejętnie łączy wątki merytoryczne, definiując obszar swojej pracy z odniesieniami do osobistych doświadczeń i refleksji wokół pracy z podopiecznymi i szerzej – z systemem. Podzielona na 3 części – ze względu na wyodrębnienie trzech rodzajów relacji projektantka – w odniesieniu do dziecka, odbiorcy i przedmiotu w ujęciu transdyscyplinarnym.

Dysertacja Pani Karoliny Sroki daje wyraz pogłębionej refleksji nad neuroróżnorodnością zarówno w kontekście edukacyjnym, w tym również diagnoz rozwojowych oraz wyzwań, jakie wynikają z pracy z dziećmi o zróżnicowanych potrzebach. Krytyka standardowego podejścia do diagnoz rozwojowych, opartych na klasyfikacji uczniów na podstawie ich „odchylenia od normy” stanowi jedną z centralnych osi wywodu. Sroka podkreśla, że terminologia związana z diagnozami często narzuca etykiety, które wpływają negatywnie na postrzeganie uczniów, proponując jednocześnie zastąpienie „obowiązującej” klasyfikacji terminami neutralnymi, takimi jak "neuroróżnorodni" i "neurotypowi", które nie stygmatyzują, ale przeciwnie – uznają różnorodność neurologiczną jako wartość wzbogacającą społeczeństwo.

Doktorantka przedstawia swoją drogę do zmapowania istoty projektu "Zeszyty sprawności wizualnej" – odwołuje się do wiedzy z zakresu psychologii społecznej, sięga do wartości propagowanych przez autorytety — Janusza Korczaka, czy Marynę Falską, a także osobistych

doświadczeń, co w zgrabny sposób łączy zarówno naukowy, jak i głęboko osobisty wymiar jej pracy. Dopiero całe to pole obserwacji, a dalej – refleksji, które koncentrują się wokół podmiotowości i sprawczości dzieci, jest – jak się wydaje – kluczowym elementem w procesie twórczym i edukacyjnym. Z niego też wyłania się postawa Autorki – edukatorki i projektantki, która widzi swoją rolę nie tylko w przekazywaniu wiedzy, ale przede wszystkim w tworzeniu przestrzeni dla autentycznych doświadczeń emocjonalnych i twórczych. Sroka nie tylko podkreśla wartość tych doświadczeń, ale także stara się je utrwalić i nadać im znaczenie, co znajduje swoją kumulację właśnie w „Zeszytach”, które traktuje jako zapis interakcji i emocji towarzyszących pracy z dziećmi. Doktorantka poddaje również analizie emocje, które zwłaszcza w kontekście neuroróżnorodności, mogą być różnie doświadczane i wyrażane. Odwołując się m.in. do teorii emocji Plutchika oraz koncepcji samoregulacji Stuarta Shankera, autorka podkreśla, że osoby neuroróżnorodne mogą mieć inne sposoby regulacji emocji, co wymaga indywidualnego podejścia ze strony nauczycieli. Kluczowe znaczenie ma tutaj empatia oraz uważność pedagogów na zróżnicowane potrzeby uczniów.

Karolina Sroka mocno podkreśla istotę osobistego doświadczenia w pracy pedagogicznej oraz refleksje nad rolą dziecka jako pełnoprawnego partnera w procesie edukacyjnym – opisuje swoje początkowe trudności w pracy pedagogicznej, zmagania z systemem oraz negatywnymi postawami w najbliższym otoczeniu. Te doświadczenia stały się zresztą bodźcem do zwrócenia się ku dzieciom jako ekspertom w ich własnych sprawach. Autorka celowo – i słusznie – uwzględnia w swojej pracy zaangażowanie w budowanie relacji partnerskich z dziećmi oraz krytyczną analizę własnych doświadczeń zawodowych.

Trudno jednak oprzeć się wrażeniu, że to przede wszystkim Korczakowska "uważność i czujność" wobec dzieci, stanowi centralny imperatyw jej drogi. Sroka opiera swoje podejście na idei, wedle której dzieci mogą nas uczyć – pod warunkiem uruchomienia odpowiednich zasobów empatii, cierpliwości i rezygnacji z autorytarnego podejścia.

Doktorantka koncentruje się też na tej relacji głównie w kontekście percepcji wzrokowej oraz procesu projektowania doświadczeń użytkownika (UX), przywołując teorie psychologiczne i percepcyjne, które pomagają zrozumieć specyfikę tego sposobu interakcji. Kreśląc ramy teoretyczne (m.in. Swoboda, Arnheim) Autorka rozważa, jak te wzorce percepcyjne, które wynikają z doświadczeń, stają się podstawą do tworzenia pojęć. Postrzeganie to nie tylko rejestracja, ale również analiza i nadawanie sensu – dla Sroki ten proces ma kluczowe znaczenie w odniesieniu do projektowania UX, w tym manipulacji wzorcami i wpływie na odbiorców. W szczególności interesuje ją projektowanie empatyczne i zaangażowane społecznie, czego „Zeszyty” najlepszym przykładem.

Sroka podkreśla, że projektowanie UX nie jest jedynie działaniem technicznym, ale świadomym procesem twórczym, który opiera się na wiedzy o mechanizmach percepcji i wzorcach postrzeżeniowych. Krytycznie odnosi się również do koncepcji projektowania intuicyjnego, preferując podejście, które zachęca odbiorców do aktywnego myślenia i odkrywania znaczeń, co kontrastuje z popularną zasadą "Don't make me think," sugerującą minimalizowanie wysiłku użytkownika w interakcji z produktem.

Praca doktorska Karoliny Sroki to opowieść rozpisana na historie kilku bohaterów: Olafa, Olesi, Mateusza, Niko, Feliksa, Mirusia – którzy wprowadzają nas do swojej „niecodziennej” codzienności. To zbliżenie na ich prywatne kosmosy nieograniczone normą i – niezależne od systemów – w zetknięciu z wciąż tak bardzo niepoznanym światem. W punkcie przecięcia się tych makro- i mikro-perspektyw znajdujemy pewną „logikę” rządzącą całym układem. Publikacja jest przyjazna i dostępna, zaopatrzona w piękne ilustracje i rozwiązania edytorskie – bez narzucającej się struktury podziału treści na rozdziały, jest formą otwartą, adekwatną do treści.

Jednym z kluczowych elementów pracy jest, zgodnie z tytułem, jej forma wizualna. Ilustracje, które towarzyszą tekstowi, nie pełnią jedynie funkcji estetycznej, ale stanowią integralną część przekazu – operując subtelnymi metaforami, odzwierciedlają specyficzne trudności i możliwości neuroróżnorodnych.

Doktorantka operuje syntetycznym, ale jednocześnie wyrazistym, ekspresyjnym stylem, który w adekwatny i jasny do zidentyfikowania sposób – integrując prostą formę ze złożoną treścią – tworzy jasny przekaz wizualny. Precyzyjnie dobrana kolorystyka oparta na kontrastujących elementach nadaje pracy energię i lekkość, co angażuje widza również w sposób emocjonalny. Sroka w subtelny sposób czerpie z estetyki retro, co przejawia się często w stylistyce postaci i sposobie komponowania – elementy te są przekształcane w nowoczesny, świeży sposób, tworząc unikalny, ponadczasowy splot. Postaci w ich ilustracjach, choć minimalistyczne, są pełne dynamiki i ekspresji. Używając prostych form Autorce udaje się w sposób bardzo sugestywny, a jednocześnie harmonijny wyeksponować ruch, emocje i relacje między poszczególnymi elementami. Swoją drogą ilustracje te z powodzeniem mogą być stosowane w bardzo różnych kontekstach – od książek i plakatów, po wzory na produkty codziennego użytku. Jej styl jest uniwersalny, ale jednocześnie rozpoznawalny i charakterystyczny. Są znakomitym przykładem tego, jak syntetyczna forma może być skuteczna w przekazywaniu głębokiego przekazu wizualnego.

Trafionym wyborem wydaje się dobór kroju pisma. Borna – często stosowany jest w materiałach edukacyjnych, charakteryzujący się wysoką czytelnością, sprawdza się w różnych kontekstach

publikacyjnych: zarówno w treści głównej, jak i w nagłówkach czy podpisach. Jego cechy pozwalają na elastyczne zastosowanie w szerokim zakresie publikacji. Sam układ typograficzny publikacji wyróżnia się przejrzystością i dbałością o detale oraz odpowiednią strukturę i hierarchię tekstu..

Publikacja zawiera również „nietypowe” zabiegi formalne, takie jak częściowy brak numeracji stron, czy celowe zaburzenia w układzie tekstu, które mogą symbolizować deficyty uwagi i zaburzenia funkcji poznawczych, a jednocześnie tworzyć bardziej interaktywną i angażującą formę publikacji, zachęcając czytelników do odkrywania treści w swoim własnym rytmie oraz stylu.. Tego rodzaju eksperymenty graficzne i edytorskie nie tylko angażują odbiorcę, ale również stwarzają poczucie gry między projektantką a czytelnikiem, zachęcając do odkrywania ukrytych znaczeń i metafor.

Z tej samej przyczyny w publikacji znajdziemy również kilka interesujących rozwiązań introligatorskich wykraczających poza klasyczny skład, zachęcających odbiorcę do interakcji, dzieje się tak np. w przypadku perforowanych stron, czy inserowania „półstron” które stają się integralną częścią kreatywnego doświadczenia czytelnika.

Czy więc jest tytułowa „sprawność wizualna”? Zdaje się, że przenosi od zdolności oczu do mózgu – do efektywnego przetwarzania informacji wizualnych. Od percepcji do widzenia – kluczowej drogi kontaktu z codziennością. Projekt, który stawia przed sobą zadanie stworzenia przestrzeni komunikacji i zrozumienia, integruje elementy graficzne z treściami edukacyjnymi w sposób symboliczny i nieoczywisty.

Publikacja wyróżnia się sposobem integracji treści z obrazem, co czyni ją bardzo dobrym przykładem wzbogacającym odbiór i sens poruszanych tematów. Kluczowe decyzje projektowe, takie jak manipulacje typograficzne i graficzne, mają na celu odwzorowanie specyficznych cech percepcji dzieci, które są bohaterami kolejnych rozdziałów. Zastosowanie zabiegów, takich jak wypunktowanie liter czy zaburzenie struktury tekstu, stanowi metaforę dla specyficznych cech, takich jak echolalia czy monotropizm.

Publikacja Karoliny Sroki zmienia nasze patrzenie, które można uznać za fizyczny akt skierowania wzroku, na widzenie, które angażuje bardziej skomplikowany proces interpretacji uruchamiając naszą krytyczną wyobraźnię. Ze względu na swój język i formę może być interesująca zarówno dla specjalistów, ale także dla szerszego grona odbiorców, w tym nauczycieli, rodziców czy osób zainteresowanych tematem neuroróżnorodności.

KONKLUZJA

Karolina Sroka to artystka, edukatorka i projektantka, której twórczość i działalność dydaktyczna łączą w sobie pasję do sztuki i zaangażowanie w tematy istotne społecznie. Jej praca doktorska, „Zeszyty sprawności wizualnej”, stanowi nie tylko ambitny projekt artystyczno-edukacyjny, ale także istotny głos w dyskusji na temat neuroróżnorodności. Sroka poddaje krytyce podejścia edukacyjne, proponując alternatywne, empatyczne metody pracy z dziećmi, które stawia w centrum zainteresowania.

Praca doktorska Karoliny Sroki to nie tylko dokumentacja jej osobistych doświadczeń jako edukatorki, ale także próba przekroczenia granic tradycyjnego myślenia o edukacji i sztuce w kontekście neuroróżnorodności. To przesłanie o znaczeniu empatii, otwartości i uwagi w relacjach pedagogicznych, które powinny stawać w centrum każdego procesu edukacyjnego. Sroka nie tylko czyni swoje badania i twórczość dostępnymi, ale także nadaje im głęboki sens, wzywając do honorowania bogactwa ludzkiej różnorodności. W ten sposób jej praca niesie nadzieję na realną zmianę w sposobie postrzegania i terapii dzieci z unikalnymi potrzebami, stawiając je w roli partnerów w procesie edukacyjnym.

Biorąc powyższe pod uwagę, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że mgr Karolina Sroka spełnia wszelkie wymogi określone w w art. 187 ustawy z dnia z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 742, z późn. zm.) i popieram wniosek o nadanie mgr Karolinie Sroce stopnia doktora w dziedzinie sztuki w dyscyplinie artystycznej sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

